

Satekla Līgatnes pilskalnā!?!...

Gints Skutāns, 2009

Līdz šim vēsturnieki Līgatnes pilskalnam nav pievērsuši uzmanību - nelielais, vāji nocietinātais kalna stūris un atradumu trūkums nesaistīja pētnieku uzmanību. Taču iedziļinoties vēstures materiālā un uzmanīgi apsekojot pilskalna topogrāfiju, radās negaidīta pārlicība - tieši šeit 13.gadsimtā varēja atrasties pazudusi Rūsina pils!

Kas zināms par Sateklas pili? Tā tikai vienreiz minēta rakstu avotos - 1208.gadā Indriķa hronika stāsta par Cēsu zobenbrāļu un treju Gaujas kreisā krasta latviešu novadu apvienošanas cīņai ar igauņiem: *Kad bija jau kristīta visa Līvzeme un Letgale, notikās, ka letu vecākie - Rūsiņš no Sotekles pils, Varidots no Autines un Tālibalds no Beverīnas, kā arī Bertolds, ordeņa brālis no Cēsīm, aizsūtīja savus ziņnešus pie Ugaunijas igauņiem, lai pieprasītu gandarījumu par visām no tiem pieredzētajām pārestībām* (XII:6). Minētie Vidzemes latvieši hronikā tiek dēvēti par letiem, bet mūsdienās pēc arheoloģijas kultūras tiek saukti arī par latgaļiem. Vēsturnieki nav spējuši nonākt pie vienprātības par šo latviešu piļu atrašanos konkrētos Gaujas baseina pilskalnos. Beverīnu pētnieki meklē vismaz 7 vietās Valmieras- Valkas rajonos, Sateklu novieto Kvēpenes pilskalnā vai Raunas Tanīskalnā. Pēdējā laikā Kvēpeni vairāk saista ar Idumejas pili Metimni, kas atradās labajā krastā- bīskapa īpašumos. Vienīgi Autīne droši saistāma ar Sārumkalnu, jo Priekuļos 16.-17.gadsimtā pastāvēja Avotenes vaka. Divdesmit gadu laikā, veicot Gaujas krastu dzelzs laikmeta pieminekļu apsekošanu dabā (nocietinājumi, ceļi, kapulauki u.c.), augusi pārlicība par visu trīs meklēto piļu atrašanos Cēsu novadā. Vēsturiskās ģeogrāfijas pētījumi Beverīnu liek novietot Raunas Tanīskalnā, apstiprinot E.Brastiņa 1927.gadā izvirzīto versiju. Taču pēdējos desmit gados jautājuma izpēte bija apstājusies pusceļā tieši neatrastās Sateklas dēļ. Rajonā, kur pēc visiem aprēķiniem būtu jāatrodas Rūsina novadam, spēcīgi nocietināta pilskalna nebija! Tomēr Indriķa hronika sniedz pietiekami bagātu informāciju, kas ļauj izdarīt konkrētus slēdzienus. Lai arī Sateklas vārds (*Sotecla*) parādās tikai vienreiz, tās vecākais Rūsins (*Russinus*) pieminēts 13 reizes. Viņa aktivitātes saistās ar Cēsu novadu un Bertolda zobenbrāļiem, kur jau 1209.gada minēts kā komtura Bertolda sabiedrotais: *Bertolds, bruņinieku mestrs Cēsīs, atsauc pie sevis Rūsīņu ar viņa letiem, kā arī citus letus no Autines un ar saviem vendiem virzījās uz Ugauniju* (XIII:5). Tāpat no hronikas teksta izriet, ka Rūsina novads atradies Gaujas kreisajā krastā: *Un tika salīgts miers ar bīskapa līviem un letiem Gaujas vienā pusē, bet Cēsu Bertolds un Rūsīņš ar saviem letiem mieru nepieņēma un gatavojās cīņai* (XIII:5). Uzliekot uz kartes virsaiša darbošanās vietas hronikā, iegūstam trīsstūri Sigulda – Straupe - Cēsis, kura centrā atrodas Līgatnes novads. Taču starp Cēsīm un Siguldu, Gaujas kreisajā krastā vērā ņemams 12.-13.gadsimta pilskalns nebija zināms, tikai t.s. Līgatnes pilene. Tika domāts arī par vēl neatklāta nocietinājuma atrašanu, kas bieži apdzīvotajā un tūristu iecienītajā kreisajā krastā ir maz ticama iespēja. Tāpat tika izsvērti varianti par pils atrašanos tālāk dienvidos- Juglas baseina Nītaures vai Plāteres pilskalnos, kam dziļāks pamatojums tomēr neveidojās.

Kāpēc agrāk nederēja Līgatnes pilskalns? E.Brastiņš 1926.gadā apsekojot vietējo iedzīvotāju uzrādīto pilskalnu, par tādu atzina tikai 1/5 daļu no kalna muguras. Arī es pirms 20 gadiem, vasaras laikā apskatot Līgatnes pilskalnu, novērtēju kā vāji nocietinātu patvēruma vietu, kuru nevar salīdzināt ar spēcīgajiem Kvēpenes, Raunas un Sārumkalna pilskalniem. Taču 2008.gadā vēlreiz uzmanīgi apsekojot kalna apkārtni, nonācu pie negaidīta atklājuma - visa garenā kalna grēdas virsma atpazīstama kā pils plakums! Par galveno nocietinājumu šeit jāatzīst nevis kalna ziemeļu stūris, kas norobežots ar seklu grāvīti, bet gan daudzreiz plašākā sākuma daļa. Diemžēl dienvidus malu ar uzejas vietu ir stipri sabojājušas grantsbedres, nopostot iespējamo nocietinājuma valni un ieeju, lai gan tām blakus skaidri redzama izlīdzināta plakuma mala. Tā kā kalna malas jau dabīgi ļoti stāvas, papildus zemes darbi te nav bijuši nepieciešami. Virtuāli attīrot kalnu no apauguma un aizpildot bedrainos robus, senatnes pētnieku skatam atklātos uz stāvas smilšu grēdas izvietots iespaidīgs nocietinājums. No lielākajiem kara ceļiem nomaļā Līgatne viduslaikos reti piedzīvoja iebrukumus, līdz ar to pilskalna izmantošanas intensitāte nav bijusi liela un kultūrlānis nevarētu būtu ievērojams. Tāpat trūkst jebkādu pētījumu par Līgatnes pagasta un tuvākās teritoriju etnisko piederību 11.-12.gadsimtā, nav novilkta robeža starp lībiešu un latgaļu kultūru arheoloģijas pieminekļiem! Lai arī novadā ir sagaidāma Gaujas lībiešu kultūras ietekme, raksturīgie uzkalniņkapu apbedījumi ar viņiem raksturīgām senlietām šeit nav

atrasti. Tieši otrādi, pie Ratniekiem zināms latgaļu līdzenais, provizoriski ar 10.gadsimtu datētais kapulauks, kā arī citas atradumu vietas - Jānēni, Vasu kalns u.c. Dažkārt par lībiskiem uzskata Vecsprinkšļu vēlā dzelzs laikmeta uzkalniņkapus, taču Latvijas Vēstures muzeja fondos no turienes nonākušās senlietas tiek atzītas par latgaliskām. Acīmredzami šie ir īpatnēji, vistālāk uz rietumiem novietotie latgaļu uzkalniņkapi. Varbūt tieši šeit meklējama Rūsina dzimtas kapenes? Hronikas tekstā vairākkārt parādās Rūsina saistība ar Gaujas lībiešiem - viņš iet bojā tieši Satezeles pilī 1212.gadā. Pie pašas robežas ar Cēsu pils novadu un Auīni, atrodas slavenais Kārļu Ainavas kapulauks, kas pazīstams ar bagātīgiem senlietu atradumiem. Zīmīgi, ka šeit lielā skaitā atrodamas igauņu sieviešu rotas lietas, kuras vērtējamās kā kara laupījums hronikā aprakstītajos sirojumos Igaunijā. Viss liecina, ka plašais un bagātais Līgatnes novads starp Siguldu un Cēsīm, atzīstams par latgaļiem piederīgu. Diemžēl, lai noslēgtu Beverīnas meklējumus un droši apstiprinātu Līgatnē 12.-13.gadsimta latgaļu pilskalna atrašanos, ir nepieciešama novada arheoloģisko pieminekļu apsekošana, pārbaudes izrakumi un atradumu datējuma noteikšana. Līdz ar Sateklas sekmīgu novietošanu Līgatnē, rastos iespēja pielikt punktu *Lielajai neskaidrībai* par Beverīnas atrašanos, kas nu jau ceturto gadsimtu nodarbina senatnes pētnieku prātus. Taču, lai celtu saulītē Rūsina mantojumu, ir jāpieliek ne mazums pūliņu. Vai esam gatavi šai brīdī ieguldīt enerģiju un līdzekļus savas pagātnes izpētei? Katrā ziņā - ieraudzīt savu senvēsturi tuvplānā ir vairāk kā aizraujoši!

Literatūra.

Brastiņš E. *Latvijas pilskalni: Vidzeme.* Rīga, 1930.

Indriķa hronika. Ā.Feldhūna tulkojums un priekšvārds, Ē.Mugurēviča priekšvārds un komentāri. Rīga: Zinātne, 1993.

Skutāns G. *Ceļš uz Beverīnu?* Latvijas Vēsture, 1992. Nr.4.